

Nr 18.

Av herr Vennerström m. fl., om skrivelse till Kungl. Maj:t angående verkställande av en ingående granskning utav kristidskommissionernas förvaltning.

Det av kristiden framtvingade kommissionsväsendet växte upp till en stat i staten. Till dess förfogande ställdes av statsmakterna svindlande stora pänningbelopp. Kommissionerna utrustades med diktatorisk myndighet. Det blev skralt med kontrollen. Den kom traskande väl sent efteråt. Ett gott stycke revisionsarbete har utförts genom statsrevisorerna och överskredda överskredda. På grund av senaste tidens allbekanta händelser anser en vida utgrenad folkmening att den genom statsrevisorerna och överskredda utförda granskningen bör kompletteras. Ur alla politiska läger, från yttersta vänstern och till yttersta högern, höjes ropet på en särskild undersökningskommission. De allra argaste kommissionshatare äro med om en sådan kommission. Tanken har förut varit framme i riksdagen. Den har stött på ett oförklarligt motstånd från regeringens sida. Nu kunde man vänta att den folkliga regeringen skulle lyssna till den allmänna folkmeningen. Så har icke skett. Regeringen har icke vidtagit några, åtminstone icke några synbara, åtgärder för tillsättande av en undersökningskommission. Under sådana förhållanden måste riksdagen ta saken i egna händer och ge regeringen ett bestämt direktiv.

Genom affären Svensk Import och andra besläktade företeelser har blottats en sida av kommissionsväsendet, som hittills icke vid revisionerna ägnats nödig uppmärksamhet. En ur samhällssynpunkt vedervärdig sammanblandning mellan personers privata förvärv och deras ställning som statens och det allmännas förtroendemän har brakts i dagen. Det har konstaterats, att regeringsledamöter varit starkt ekonomiskt intresserade i kristidsföretag, vars existens varit till stor del beroende av licenser från den regering, av vilken de själva varit medlemmar. Det har konstaterats,

att framskjutna medlemmar av folkhushållningskommissionen varit engagerade i privatjobb på ett sådant sätt, att deras ställning som statens och allmänhetens förtroendemän i kommissionen kunnat utnyttjas till egen snödvinning. Det har konstaterats, att ett typiskt kristidsföretag kunnat under en tid operera som en halvofficiell institution, delvis genom rekommendation från livsmedelsstyrelse och folkhushållningskommission. Det har konstaterats ett underligt samröre mellan Stockholms läns livsmedelsstyrelse och detta samt ett annat närstående kristidsföretag. Det har offentligen antytts att ett mellanhandsbolag, aktiebolaget Transito, fått intaga en obehörig monopolställning och i samband därmed har nämnts en advokatfirma med försänkning inom regeringen. Det har från bränslekommissionens fögderi framkommit påståenden, att tjänstemän begagnat sin tjänstställning till att skaffa sig betydande vinster som mellanhänder mellan staten och enskilda. Alla dessa bevisade fakta eller ännu icke bevisade påståenden och antydningar löpa samman i en punkt: Obehörig sammankoppling mellan ett enskilt vinstintresse och offentlig förtroendemanna- eller tjänstemannaställning. Mot denna hittills förbisedda punkt må en undersökningskommissions granskning riktas in mera än statsrevisorerna och överrevisorerna gjort.

Den offentliga moralen kräver ovillkorligen, att man går till botten i kommissionsväsendets dunkla djup, så att sanningen och endast sanningen varder uppenbar. Det är en samhällsfara, om det skulle kunna med något fog sägas, att statsmakten icke vill eller vågar låta en rensande vind sopa fram genom unkenheten. Alla parter med rent mjöl i påsen ha samma gagn av en opartisk, allsidig och grundlig undersökning. Det ligger i statens intresse att rågången mellan privat förvärv och offentlig ställning hålles så klar som möjligt. De enskilda medborgarna, som ytterst få bära den ekonomiskt tunga bördan av kommissionsväsendet, ha rättmätiga anspråk på att deras medel icke vårdslösas genom inkompetens eller oredlighet. Slutligen har den dugande och redliga delen av kommissionernas förtroendemän och anställda personal det allra största intresse av att fullt ljus faller i alla skrymslen.

Inom breda lager av folket har alstrats ett formligt ursinne mot kommissionerna, ett ursinne som gått ut över onda och goda. Hela kommissionssystemet och dess tjänstemän ha skurits över en bank. De dugliga och samvetsgranna ha blivit fördömda vid sidan av de odugliga och vårdslösa. För menige man står en kommissionstjänsteman oftast som en inkompetent stackare eller en medveten skojare. För det stora antal dugande kommissionstjänstemän, som i en hård tid och under stora an-

strängningar sökt gagna samhället efter bästa förstånd och samvete, måste det kännas bittert att bli föremål för en så hård dom. De ha rätt att slippa lida för dem som varit odugliga eller farit olagligt fram. Från deras håll arbetar sig fram kravet på en ordentlig undersökning, som en gång för alla tvättar de oskyldiga rena och ställer de skyldiga vid skampålen. Folkhushållningskommissionens skrivkunnige expert, doktor Hildebrand anslöt sig för längesedan offentligen till tanken på en särskild kommission med uppgift att mottaga anmärkningar och undersöka deras sanningsvärde. I sitt utlåtande den 14 november 1919 med anledning av överrevisorernas granskning skriver folkhushållningskommissionen: »Med hänsyn till tyngden av det stora ansvar, som lagts på kommissionerna, må det anses helt naturligt, att kommissionen fäster stor vikt vid att dess verksamhet varder i så stor utsträckning som möjligt underkastad offentlig granskning av objektiv och saklig beskaffenhet.» Vid ett samtal nyligen med en forstmästare i bränslekommissionens tjänst yttrade denne: »Vi ha ingenting emot en undersökningskommission, tvärtom, vi som arbetat så gott vi förmått, vi fordra en sådan, vi vilja ej bli berövade medborgerligt förtroende för andras misstag och synder. Ni kunde ej göra oss en större glädje än att söka genomdriva tillsättandet av en undersökningskommission.»

Den invändningen kan göras, att tillsättandet av en särskild undersökningskommission vore ett obehörigt misstroendevotum mot statsrevisorerna och överrevisorerna. Mot detta kan i fråga om statsrevisorerna genmälas, att man rimligtvis ej kan begära, att deras granskningsarbete, som spänner över statslivets alla områden, skall förmå genomtränga alla vinklar och vrår i kommissionsväsendets dunkla specialområde. I fråga om överrevisorerna kan genmälas, att deras granskning tills dato knappast snuddat vid gränsområdet mellan enskilt förvärvsintresse och offentlig moral. Det pinsamma förhållande, som särskilt motiverar den utomordentliga undersökningskommissionen, har kommit i dagen efter överrevisorernas senast verkställda granskning och i det närmaste oberoende av den. Om överrevisorernas den 18 oktober 1919 daterade granskningsberättelse skriver folkhushållningskommissionens handelsavdelning i sitt officiella svaromål bland annat: »Överrevisorernas beräkningar i förevarande avseende (Transitos påstådda oskäligen vinst på kaffeförsäljningar) saknar varje reellt underlag» — »Man torde med bestämdhet kunna påstå att överrevisorernas beräkningar rörande aktiebolaget Transitos vinst hänger fullständigt i luften.» Avdelningen påstår vidare att överrevisorerna icke brytt sig om att i tillräcklig utsträckning inhämta muntliga upplysningar

hos handelsavdelningen eller att taga del av hos avdelningen förefintliga handlingar, och avdelningen klagar över »anmärkningar, så formulerade att de kunna tagas till intäkt för sådana äreröriga beskyllningar mot avdelningens ledning, som i tidningspressen framkommit i samband med revisionsberättelsen». Då handelsavdelningen inom folkhushållningskommissionen tillåter sig fälla så nedsättande omdömen om överrevisorernas vilja och förmåga att prestera en vederhäftig revision, så kräves uppenbarligen tredje man att slita tvisten dem emellan och reda ut sanningen. Från revisorernas eget läger har tanken på en särskild undersökningskommission vunnit anslutning. Riksdagsman Karl Ekman från statsrevisorerna och rådman Dahl från överrevisorerna ha offentligen instämt i kravet.

Det kan måhända ytterligare invändas, att en särskild undersökningskommission med utomordentlig befogenhet är en alldeles för extra ordinär institution i svenskt samhällsliv. Statsmakterna ha dock förut å andra områden varit inne på liknande linjer. De ständiga klagomålen och den starka förbittringen mot militärväsendet föranledde tillsättandet av civilkommissionen med uppgift att mottaga anmärkningar och undersöka i vad mån de grundade sig på faktiska förhållanden. I och med tillsättandet av militieombudsmannen trädde denna undersökningsinstitution i permanens. Dess nytta är obestriddig. Från andra länder finnes ock i samband med kristidskommissionerna exempel på undersökningskommissioner med liknande uppdrag som det nu begärda. Den norska staten har haft en särskild fiskecentral. Denna har i pressen varit föremål för mycket skarpa angrepp för sin förlustbringande verksamhet. Med anledning därav har justitiedepartementet tillsatt en särskild undersökningskommission. Från fiskecentralen har man själv begärt en sådan. Under ledning av höjsterechtsassessor Frisak pågå för närvarande offentliga förhör inför kommissionen. I samma stil borde den nu begärda kommissionen läggas. Åt den samma bör lämnas rätt att såväl anställa förhör som anmäla till åtal.

Valet av personer i undersökningskommissionen är ytterst betydelsefullt. På ett lämpligt urval beror allt. Uppdraget bör anförtros åt opartiska och verkligt sakkunniga män, om vilkas duglighet och heder inga delade meningar råda. Någon eller några ur överrevisorernas krets bör kunna insättas i kommissionen, där så kan anses lämpligt. Men det bör icke ovillkorligen fordras, att samtliga överrevisorer skola ingå i undersökningskommissionen. Den nya undersökningen bör såväl i fråga om person som sak stå fullständigt fri gent emot vad som förut har varit. Inom kommissionen måste framför allt juridiken, den ekonomiskt-teoretiska och den ekonomiskt-praktiska sakkunskapen samt den konsumerande

allmänheten vara representerade av sina bäst kvalificerade och mest opartiska krafter.

Med denna motivering hemställes,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande av en särskild undersökningskommission med uppdrag att verkställa en ingående granskning av kristidskommissionernas förvaltning med särskild hänsyn tagen till sammanblandningen mellan personers enskilda förvärv och deras ställning som förtroendemän och tjänstemän inom kommissionerna.

Stockholm den 12 januari 1920.

Ivar Vennerström.

C. O. Johansson.

H. Hansson.

Alfr. Werner.

Ernst Hage.
